

NAUKA – DYDAKTYKA – PRAKTYKA

INSPIRACJE CZYTELNICZE W ŻYCIU MŁODEGO POKOLENIA

Redakcja naukowa
Mariola Antczak

 WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

Inspiracje czytelnicze
w życiu
młodego pokolenia

Reading Inspirations
in the Life
of Young Generation

S B P

STOWARZYSZENIE
BIBLIOTEKARZY
POLSKICH

Polish Librarians Association
SCIENCE-DIDACTICS-PRACTICE

Reading Inspirations in the Life of Young Generation

Edited by
Mariola Antczak

STOWARZYSZENIE
BIBLIOTEKARZY
POLSKICH EKSPER
LIBRIS STULECIA
ZWIĄZEK BIBLIOTEKARZY
POLSKICH 1917

UNIWERSYTET
ŁÓDZKI

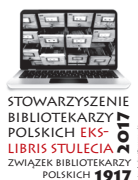

Łódź, University Press
Warsaw, Polish Librarians Association
2017

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich
NAUKA-DYDAKTYKA-PRAKTYKA

Inspiracje czytelnicze w życiu młodego pokolenia

Redakcja naukowa
Mariola Antczak

Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Warszawa, Wydawnictwo SBP
2017

Komitet Redakcyjny serii wydawniczej
«NAUKA – DYDAKTYKA – PRAKTYKA»

Jacek WOJCIECHOWSKI (przewodniczący), Stanisław CZAJKA, Artur JAZDON,
Bożena KOREDCZUK, Dariusz KUŹMINA, Mieczysław MURASZKIEWICZ,
Janusz NOWICKI (sekretarz), Maria PRÓCHNICKA, Michał ROGOŹ, Barbara SOSIŃSKA-
KALATA, Elżbieta STEFAŃCZYK, Remigiusz SAPA, Anna TOKARSKA, Janusz TONDEL

Publikacja dofinansowana ze środków Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego
oraz Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego

Recenzent
dr hab. Katarzyna TAŁUĆ

Redaktor prowadzący
Marta LACH

Redakcja techniczna i korekta
Magdalena ORCZYKOWSKA

Projekt okładki
Katarzyna TURKOWSKA

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/ ArturVerkhovetskiy

© Copyright by Authors, Łódź–Warszawa 2017

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź–Warszawa 2017

© Copyright for this edition by Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich,
Łódź–Warszawa 2017

ISBN SBP: 978-83-64203-86-2
ISBN WUŁ: 978-83-8088-713-8
e-ISBN WUŁ: 978-83-8088-714-5

CIP – Inspiracje czytelnicze w życiu młodego pokolenia
/ redakcja naukowa Mariola Antczak. – Warszawa
: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, 2017.
- (Nauka, Dydaktyka, Praktyka ; 176)

Spis treści

Table of contents

Wstęp/Introduction – Jolanta Fiszbak	7
Część I	
Instytucje w krzewieniu kultury czytelniczej dzieci i młodzieży <i>Institutional inculcating the reading culture in children and youth</i>	
GRAŻYNA LEWANDOWICZ-NOSAŁ	
„Od Dekretu do Priorytetu”. Współpraca bibliotek publicznych z bibliotekami szkolnymi w aktach prawnych z lat 1946-2015 “From the Decree to Priority”. The cooperation of public and school libraries in the official acts (1946-2015)	19
GRAŻYNA WALCZEWSKA-KLIMCZAK	
Partnerstwo bibliotek publicznych i szkolnych – z doświadczeń realizacji pilotażowego programu zakupu nowości do bibliotek publicznych w partnerstwie ze szkolnymi (Priorytet 2/2014) <i>Partnership between public and school libraries – experience of the pilot program of purchasing new books for public libraries in partnership with the school libraries (Priorytet 2/2014)</i>	37
OLIWIA BRZEŹNIAK	
Centrum Literatury Dziecięcej – wiedza użyta w praktyce, czyli zgodnie z naszym hasłem „Chcemy służyć tym, którzy służą dzieciom” <i>Centre of Literature for Children – knowledge used in practice or ‘we want to serve those, who serve children’</i>	57
AGNIESZKA FLUDA-KROKOS	
„Amor artis, amor libris” – Biennale Ekslibrisu Dzieci i Młodzieży w Żarach jako przykład krzewienia miłości do książek <i>Ex-Libris Biennale of Children and Youth in Żary as an example of promoting the love of books</i>	71
KAROLINA KOŁODZIEJ	
Bardzo Mała Literacka – spotkania czytelnicze dla dzieci w Teatrze Nowym w Łodzi. Kilka uwag praktyka <i>Very Small Literary – reading meetings for children in the Nowy Theatre in Lodz – a couple of remarks by a practitioner</i>	91

PAWEŁ BRAUN

- Aranżacja wnętrza biblioteki pod kątem wykorzystania do działań kulturalnych i oświatowych w środowisku dzieci i młodzieży
Interior design of a library for cultural and educational purposes in the environment of children and adolescents 105

BARBARA FIRLA

- Aalto Hubs jako przykład efektywnego wykorzystania przestrzeni w bibliotece uniwersyteckiej
Aalto Hubs as an example of effective usage of space in an academic library ... 123

Część II:

Publikacje dla dzieci i młodzieży we współczesnych badaniach

Contemporary researches on publications for children and youth

JUSTYNA HABIĄK, BOGUMIŁA STANIÓW

- Książki o tematyce kulinarnej dla dzieci w Polsce w latach 1989-2015.
Analiza repertuaru wydawniczego
Cook books for children and young adults in Poland in 1990-2015 – analysis of the published assortment 139

AGNIESZKA WANDEL

- Współczesne encyklopedie dla dzieci i młodzieży – analiza księgoznawcza (1990-2015)
The contemporary encyclopedias for children and young people: a bibliological analysis (1990-2015) 161

ANNA MARIA KRAJEWSKA

- Polskie antykomunistyczne podziemie niepodległościowe (Żołnierze Wyklęci) we współczesnych publikacjach dla młodego czytelnika
Excluded Soldiers in Polish publications for young readers 187

KATARZYNA ŻYREK

- Wizerunki bibliotek i bibliotekarzy w literaturze młodzieżowej: charakterystyka na wybranych przykładach
Images of librarians and libraries in young adult fiction: characteristic on selected examples 207

MAGDALENA OSTROWSKA

- Młodzieżowe trendy czytelnicze – od „Harry’ego Pottera” po „Igrzyska Śmierci”
Youth reading trends – from “Harry Potter” to “Hunger Games” 221

Wstęp

Introduction

Wydany pod redakcją naukową Marioli Antczak kolejny tom serii „Nauka – Dydaktyka – Praktyka”, zatytułowany *Inspiracje czytelnicze w życiu młodego pokolenia*, poświęcony jest sposobom krzewienia czytelnictwa i kultury czytelniczej wśród niedorosłego odbiorcy oraz omówieniu wybranych zagadnień z zakresu badań nad literaturą dla dzieci i młodzieży. Oddany do rąk Czytelników tom studiów składa się z dwóch części. Pierwsza, zatytułowana *Instytucje w krzewieniu kultury czytelniczej dzieci i młodzieży* zawiera artykuły dotyczące roli bibliotek, aranżacji ich przestrzeni, reorganizacji działalności oraz przedsięwzięć mających na celu promocję czytelnictwa i kształtowanie nawyków czytelniczych. Druga, *Publikacje dla dzieci i młodzieży we współczesnych badaniach*, mieści artykuły dotyczące wybranych zagadnień z zakresu zainteresowań czytelniczych młodego odbiorcy i będących odpowiedzią na nie ofert wydawniczych. Autorzy tych artykułów odnoszą się do pozycji o tematyce kulinarnej, cieszącej się niesłabnącym zainteresowaniem literatury fantasy, wydawnictw encyklopedycznych, postrzegania biblioteki i bibliotekarzy w literaturze młodzieżowej. Na osobną uwagę zasługuje zainteresowanie tematyką literatury dotyczącej Żołnierzy Wyklętych.

Część pierwszą tomu otwiera artykuł Grażyny Lewandowicz-Nosal zatytułowany *Od Dekretu do Priorytetu. Współpraca bibliotek publicznych z bibliotekami szkolnymi w w aktach prawnych z lat 1946-2015*. Bazując na dokumentach legislacyjnych, poczynwszy od *Dekretu o bibliotekach* z 1946 roku po *Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów* z października 2015 roku, autorka analizuje problem ujmowania współpracy między bibliotekami publicznymi i szkolnymi, prezentuje ustalenia ogólne analizowanych dokumentów dotyczących m.in. organizacji bibliotek publicznych dla dzieci. Stwierdza, że oficjalne zapisy o współpracy

między bibliotekami publicznymi i szkolnymi datują się dopiero od 1974 roku. Zapoczątkowały ją wytyczne zawarte we *Wskazówkach w sprawie organizacji czytelnictwa dzieci w bibliotekach publicznych*. Późniejsze zarządzenia dawały podstawy do zacieśniania i rozwoju tejże współpracy. Rok 1980 na przykład przyniósł *Zasady współpracy bibliotek publicznych z bibliotekami szkolnymi i pedagogicznymi*. Przełom lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych zaowocował ustaleniami bardziej szczegółowymi, których autorzy zwracali uwagę na m.in. potrzebę koordynacji dni i godzin otwarcia bibliotek dla wspólnych czytelników, organizowania imprez bibliotecznych i konkursów, wycieczek i lekcji bibliotecznych, koordynowania gromadzenia zbiorów, współpracy z rodzicami. Rozważania G. Lewandowicz-Nosal ukazują nie tylko rozwój i kształtowanie się głębszych relacji między bibliotekami, ale również wpływ na nią czynników zewnętrznych, na przykład politycznych i ekonomicznych, rzutujących także na działalność bibliotek.

Problem podjęty w rozważaniach G. Lewandowicz-Nosal rozwija i uszczegóławia Grażyna Walczewska-Klimczak w tekście *Partnerstwo bibliotek publicznych i szkolnych – z doświadczeń realizacji pilotażowego programu zakupu nowości do bibliotek publicznych w partnerstwie ze szkolnymi*. Autorka omawia program pilotażowy Priorytet 2: *Zakup nowości wydawniczych do bibliotek publicznych zgodnie z potrzebami partnerskich bibliotek szkolnych (szkół stopnia podstawowego i gimnazjów)*, będący kontynuacją zapoczątkowanego w 2005 roku programu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego: *Zakup nowości wydawniczych do bibliotek*. W roku 2014 program realizowany był w ramach *Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa na lata 2014-2020*. G. Walczewska-Klimczak prezentuje m.in. zasady realizacji programu, liczbę nawiązanych partnerstw i staż współpracy bibliotek partnerskich oraz jej efekty. Zwraca także uwagę na pewne „pułapki”, które mogły wpłynąć na efekty programu. Na przykład w grupie partnerskich bibliotek szkolnych uczestniczących w Priorytecie 2 przeważały placówki zasobne w książki. Możemy wnosić, że były to biblioteki nie tylko prężniej działające, lecz także posiadające ogólnie większe możliwości, a przecież program kierowany był do wszystkich bibliotek i miał na celu także poszerzenie księgozbiorów w ogóle, a nie tylko kolejną promocję wybranych placówek. Omawiając efekty realizacji programu, autorka przywołała m.in. cenne doświadczenia i podkreśliła konieczność współpracy bibliotekarzy szkolnych i bibliotekarzy placówek publicznych oraz ich gotowość do wypracowywania

modelowych jej rozwiązań, co – wobec dotychczasowych animozji między obiema grupami – należy uznać za sukces.

Artykuł Oliwii Brzeźniak, *Centrum Literatury Dziecięcej – wiedza użyta w praktyce, czyli zgodnie z naszym hasłem „Chcemy służyć tym, którzy służą dzieciom”*, koresponduje tematycznie z rozważaniami Pawła Brauna. Autorka ukazuje idealnie dostosowaną do potrzeb czytelników bibliotekę – Centrum Literatury Dziecięcej w Oświęcimiu, powstałą przy współdziałaniu lokalnych bibliotekarzy oraz ludzi nauki badających literaturę dla młodego odbiorcy. W bibliotece Centrum znajdują się m.in. wypożyczalnia dla dorosłych, *Biblioteka Młodych* zaopatrzona w kącik do zabawy, czytelnia w *Małym Fiacie* oraz *strefa VIP – czyli Bardzo Ważnych Rodziców*, dział multimedialny z salami kinowymi i stanowiskami komputerowymi, *Mikroświat Zabawy* – miejsce dla najmłodszych czytelników z zabawkami i książkami oraz basenem wypełnionym kolorowymi kulkami, Biblioteczny Ośrodek Informacji dysponujący informacjami bibliograficznymi o regionie oraz Centrum Literatury Dziecięcej. Centrum zajmuje się jednak nie tylko gromadzeniem księgozbioru i jego udostępnianiem. Przedmiotem jego działalności jest również koordynacja działań związanych z projektem Ogólnopolskiej Nagrody Literackiej, promocja dobrej literatury poprzez przygotowywanie listy książek polecanych lub audycje w Radiu Oświęcim. Pracownicy Centrum biorą ponadto udział w sesjach i konferencjach naukowych, przygotowują i prowadzą lekcje biblioteczne. Zgodnie z hasłem: *Chcemy służyć tym, którzy służą dzieciom* Centrum zajmuje się również działalnością naukową. Organizuje sesje naukowe i panele dyskusyjne, włącza się w działania innych ośrodków badawczych, uczestniczy w przygotowaniu fachowych publikacji.

Agnieszka Fludę-Krokos w artykule *„Amor artis, amor libris” – Biennale Ekslibrisu Dzieci i Młodzieży w Żarach jako przykład krzewienia miłości do książek* zajmuje inny problem, jakkolwiek i ona podejmuje zagadnienie kształtowania kultury czytelniczej młodego odbiorcy. Autorka zwraca uwagę na wykorzystanie w tym celu sztuki ekslibrisowej. Przedstawione przez nią podjęte w Żarach działania krzewiące wiedzę o ekslibrisach realizują model wychowania poprzez sztukę, propagowany – na co autorka zwraca uwagę – m.in. przez Irenę Wojnar, Bogdana Suchodolskiego i Stefana Szumana. Konkurs w Żarach służył nie tylko popularyzacji sztuki, ale także animacji kulturalnej, której zadaniem było zbliżenie dziecka do książki i czytelnictwa. Agnieszka Fluda-Krokos

zauważa, że w realizacji tego zadania ekslibrisy mogą pełnić taką samą funkcję, jak inne działania, na przykład warsztaty, konkursy, spotkania autorskie, koła dyskusyjne, kursy lub wystawy; udowadnia, że jako dzieła sztuki są one doskonałym sposobem na przybliżenie dzieciom i młodzieży historii znaków książkowych oraz elementów kultury książki. W artykule znajdziemy także historię ekslibrisu oraz omówienie funkcji sztuki (funkcji komunikacyjnej, etycznej, estetycznej, metafizycznej, poznawczej, emocjonalnej, ludycznej, terapeutycznej, użytkowej, identyfikacyjnej i integrującej), które w połączeniu z ekslibrisem służą rozwijaniu zamiłowań czytelniczych.

Artykuł Karoliny Kołodziej „*Bardzo Mała Literacka*” – *spotkania czytelnicze dla dzieci w Teatrze Nowym w Łodzi* został poświęcony popularyzowaniu czytelnictwa wśród dzieci w wieku od sześciu do dziesięciu lat. Działania temu służące zostały poczynione przez autorkę wspólnie z aktorami jednego z łódzkich teatrów i odbywały się na jego scenie. Celem projektu było także uwrażliwienie na sztukę, w tym na sztukę teatralną. Wśród postawionych przedsięwzięciu zadań autorka wymienia m.in. uwrażliwienie czytelników na problem dobra i zła, kształtowanie i wspieranie nawyków czytelniczych, pobudzenie i rozwijanie zainteresowania literaturą i teatrem, uświadomienie, że literatura daje odpowiedzi na trudne pytania i prowokuje do rozmów o ważnych problemach, a także rozwijanie wyobraźni, kreatywności i twórczej aktywności oraz poszerzanie wiedzy ogólnej. Artykuł jest cenny ze względu na to, że K. Kołodziej nie tylko ukazuje konkretne działania i sukcesy, ale dzieli się także niepowodzeniami. Stwierdza na przykład, że największą popularnością cieszyły się zajęcia o tematyce ogólnej, poświęcone konkretnemu tematowi, mniejszą zaś – działania wokół konkretnego tekstu. Zwraca także uwagę, że podczas pracy z grupą różnorodną wiekowo nie sprawdza się wspólne odczytywanie dłuższych tekstów, ponieważ dzieci nie są w stanie dłużej skoncentrować się na słuchaniu i zrozumieniu utworu.

Paweł Braun w artykule *Aranżacja wnętrza biblioteki pod kątem wykorzystania do działań kulturalnych i oświatowych w środowisku dzieci i młodzieży* zwraca uwagę na specyficzne niedomagania w zakresie wiedzy o przyjęciu właściwego kierunku odnośnie do planowania rozwoju bibliotek dziecięcych oraz właściwego aranżowania ich przestrzeni. Jak zauważa P. Braun – mody na projektowanie wnętrza bibliotecznego ulegają szybkim zmianom i wymagają redefiniowania pojęcia „czytelnik”. Poza tym dziecięcymi odbiorcami pracy bibliotek są ludzie

w różnym wieku: od niemowląt po osoby w wieku dojrzałym, które z dziećmi pracują. Autor zwraca uwagę, że potrzeby i oczekiwania odbiorców muszą być redefiniowane poprzez rodzaj biblioteki, jej wielkość i posiadany budżet. Autor zauważa, że jedyną szansą na stworzenie atrakcyjnej dla dzieci i młodzieży przestrzeni bibliotecznej jest nieustanny dialog międzypokoleniowy i taka elastyczność w projektowniu miejsca, która pozwoli szybko reagować na zmieniające się potrzeby odbiorców.

Przestrzeń i działalność biblioteki (a właściwie ciągle zmieniających się projektów, wykorzystujących dotychczasowe doświadczenia) o charakterze nieznanym jeszcze szerzej w Polsce odbiorcy usług bibliotecznych ukazuje Barbara Firla w artykule *Aalto Hubs jako przykład efektywnego wykorzystania przestrzeni w bibliotece uniwersyteckiej*. Autorka przedmiotem prezentacji uczyniła miejsce służące do nauki w swobodnej atmosferze na terenie helsińskiego uczelnianego kampusu – Centrum Nauki, usytuowanego w wyremontowanym budynku biblioteki zaprojektowanej przez fińskiego projektanta i architekta Alvara Aaltę. Cechą charakterystyczną jego prac było holistyczne podejście do realizowanych przedsięwzięć: nie tylko projektował budynki, ale też wyposażał je w umeblowanie dostosowane do potrzeb człowieka. Barbara Firla przedstawia księgozbiór oraz działalność biblioteki uniwersyteckiej, która jest dostosowana do ciągle zmieniających się potrzeb korzystających z niej czytelników. Potrzeby te zależne są od metod i form uczenia się, systemu nauki, kontaktów międzyludzkich, a także rozwoju technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Twórcy przestrzeni bibliotecznej uwzględniającej te czynniki zwrócili uwagę na to, by dawała ona możliwość modyfikacji miejsca i sprzyjała nieskrępowanemu przebywaniu na jej terenie. Aranżowana przestrzeń miała być przyjazna i atrakcyjna dla użytkowników do tego stopnia, by oddziaływała na wszystkie zmysły. W kolejnych projektach uwzględniano nawet takie rozwiązania, jak m.in. swobodnie przestawiane meble, ściany wspinaczkowe, wyposażenie miejsca w poduszki i koce, przestrzenie specjalne (wydzielone do pracy indywidualnej), przestrzenie wyciszone, elementy przyrody w przestrzeni użytkowanej. Warto zwrócić uwagę na wzrost czytelnictwa w tak zaprojektowanych bibliotekach: wynosił on od kilkunastu do ponad stu procent.

Otwierające drugą część tomu rozważania Justyny Habiak i Bogumiły Staniów, *Książki o tematyce kulinarnej dla dzieci w Polsce w latach 1989-2015. Analiza repertuaru wydawniczego*, obejmują zainteresowaniem książki dla dzieci

i młodzieży o tematyce kulinarnej lub związanej z kulinariami, wydane w Polsce w latach 1990-2015. Jako cel autorki postawiły sobie wskazanie rozmiarów produkcji wydawniczej książek kucharskich dla dzieci w Polsce po transformacji ustrojowej, w zmienionych warunkach pracy firm wydawniczych, takich jak zniesienie cenzury, brak reglamentacji papieru, możliwość tworzenia prywatnych wydawnictw. Autorki konstatują, że poradniki kulinarne zajmują obecnie jedno z ważniejszych miejsc w ofercie wydawniczej skierowanej do młodego odbiorcy, czemu sprzyja narastająca w społeczeństwie moda na kulinaria. Publikacje te dzielą się na dwie grupy: książki typowo kucharskie oraz książki łączące aspekt kulinarny z literackim, dzięki którym młody odbiorca nie tylko zdobywa wiedzę o gotowaniu, ale też poszerza wiedzę o świecie, kulturze i sztuce. J. Habiak i B. Staniów przywołują i omawiają konkretne utwory i ich twórców, serie wydawnicze, zwracają także uwagę na bogatą i kolorową szatę graficzną publikacji oraz na funkcję, jaką mogą pełnić potrawy i samo miejsce gotowania w życiu, wyobraźni i fikcji literackiej. Ważną część artykułu stanowi bibliografia publikacji o charakterze kulinarnym dla dzieci i młodzieży obejmująca 188 pozycji.

Artykuł Agnieszki Wandel, *Współczesne encyklopedie dla dzieci i młodzieży – analiza księgoznawcza*, koresponduje z prezentowanymi wcześniej rozważaniami J. Habiak i B. Staniów, przy czym autorka zajmuje się innym kręgiem potrzeb i zainteresowań młodego odbiorcy: kompendiami wiedzy. Na ten typ publikacji zawsze istniał duży popyt, dopiero jednak rok 1989 przyniósł takie zmiany, które zaspokoili zainteresowania odbiorców. Jako cel autorka postawiła sobie zadanie ukazania współczesnych wydawnictw o charakterze encyklopedycznym dla dzieci i młodzieży oraz prześledzenie zmian, jakie dokonały się w tej dziedzinie w latach 1989-2015. Agnieszka Wandel podkreśla, że w ciągu ostatniego dwudziestopięciolecia ukazało się około pięciuset nowych tytułów, czyli średnio osiemnaście różnego rodzaju encyklopedii lub quasi-encyklopedii dla dzieci i młodzieży w ciągu roku. Nie zawsze jednak liczba przekładała się na jakość: wydawcy wielu publikacji zbyt swobodnie posługiwali się określeniem „encyklopedia”, które stawało się swego rodzaju chwytem reklamowym i pozorną jednak gwarancją naukowości dzieła. W artykule autorka omówiła wydawnictwa zajmujące się edycją kompendiów wiedzy, przekłady i publikacje polskie, różnorodność tematyczną, szatę graficzną, przeznaczenie oraz wiek odbiorców wydawnictw encyklopedycznych dla niedorosłego czytelnika. W kon-

kluzji stwierdza m.in., że tematyka encyklopedii odzwierciedla ogólne tendencje rozwojowe książki popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży: dominację pozycji z zakresu nauk przyrodniczych, historii, geografii, ale też coraz częstsze podejmowanie tematów obejmujących sztukę, rozrywkę i sport. Stwierdza także, że ze względu na cele i funkcje publikacji encyklopedycznych ich przyszłość nie jest zagrożona, zauważa również wyraźne obniżenie się wieku odbiorców – są one kierowane nawet do niemowląt.

Anna Krajewska, autorka artykułu *Polskie antykomunistyczne podziemie niepodległościowe (Żołnierze Wyklęci) we współczesnych publikacjach dla młodego czytelnika*, podejmuje nieistniejący w PRL i długo zaniewany po 1989 roku problem istnienia formacji zbrojnych walczących z instalowaniem sowieckiej władzy i kolejnej okupacji w Polsce, zwanych „drugim podziemiem niepodległościowym”, także „podziemiem antykomunistycznym” lub – jak chce autorka – „polskim antykomunistycznym podziemiem niepodległościowym”. Anna Krajewska z pasją i dużym zaangażowaniem odsłania kulisy spychania w niepamięć Żołnierzy Wyklętych, kłamstwa na ich temat, niechęć do oddawania im czci. Wejście w orbitę wpływów ZSRR nie było koniecznością dziejową. Do czasu sfałszowanych wyborów w 1947 roku Polska miała duże szanse na to, by stać się wolnym i niezależnym państwem. I o tę wolność i niezawisłość walczyli Żołnierze Wyklęci. Ogłaszane później przez władze komunistyczne kolejne amnestie miały na celu likwidację wszystkich, którzy z tym ruchem byli związani. Współczesna młodzież, która dotarła do Niezłomnych, bez zastrzeżeń uznaje ich za bohaterów i poszukuje o nich wiedzy, sama też, jak wspomniany w artykule Kajetan Rajski, podejmuje się ukazania ich losów i oczyszczenia z zarzutów bandytyzmu. Podjęcie tematu Żołnierzy Wyklętych – jak słusznie zauważa autorka – wydaje się ważne dla bibliotekarzy, a jej tekst może pomóc w przygotowaniu się do zakupów i do rozmów z młodymi czytelnikami, osoby zainteresowane znajdą w nim bowiem omówienie problemu i bogatą literaturę.

Katarzyna Żyrek w rozważaniach *Wizerunki bibliotek i bibliotekarzy w literaturze młodzieżowej* podejmuje wdzięczny poznawczo temat postrzegania bibliotek i bibliotekarzy, odzwierciedlony w literaturze dla dzieci i młodzieży. Do podjęcia zagadnienia skłoniły ją potrzeby bibliotek – instytucji użytku publicznego, dla których bardzo ważne jest to, co o nich oraz bibliotekarzach myśli ogół społeczeństwa oraz publiczność biblioteczna. Przegląd najpopularniejszych opinii – jak zauważa – wskazuje, że istnieją trzy główne kategorie

bibliotekarskich stereotypów: bibliotekarz partner i doradca, osoba kompetentna i profesjonalna, służąca wiedzą merytoryczną oraz praktycznymi umiejętnościami, okazująca równocześnie sympatię odbiorcy jego usług; bibliotekarz jako sumiennie przygotowany specjalista, osoba użyteczna i dobrze poinformowana, ale też osoba butna, arogancka i przemądrzała; bibliotekarz cerber, nieudacznik bądź życiowy frustrat stojący na straży zasobów, które nie stanowią jego własności. Stereotypowa biblioteka natomiast to miejsce ciche, nudne i archaiczne. Analiza literatury dziecięcej i młodzieżowej pozwala jednak stwierdzić, że w książkach obraz biblioteki jako miejsca nudnego i zakurzonego jest coraz rzadszy, obecny jest jednak ciągle w opisie bibliotek szkolnych, które są miejscami anachronicznymi, a obsługują je szarzy i nieciekawi bibliotekarze. Coraz częściej jednak powieściowe biblioteki stają się miejscami intrygującymi, nieprzewidywalnymi oraz bardzo potrzebnymi dzięki obszernym zasobom i kompetencjom pracowników. W literaturze dla młodego odbiorcy przedstawiane są także jako azyl dla bohaterów lub miejsce magiczne. Jak się okazuje – dużo trudniej jest złamać negatywny stereotyp bibliotekarza i nawet obecność komizmu nie wpływa na złagodzenie tego wizerunku. Autorzy literatury dziecięcej i młodzieżowej, szczególnie anglojęzycznej, nie stronią również od bibliotekarza o cechach odmiennych niż stereotyp: człowieka sympatycznego, ambitnego i kompetentnego.

Magdalena Ostrowska w artykule *Młodzieżowe trendy czytelnicze – od „Harry’ego Pottera” po „Igrzyska Śmierci”* przedstawiła nie tylko zagadnienie zainteresowania młodych czytelników literaturą fantasy, ale również wyniki przeprowadzonej przez siebie ankiety skierowanej do młodzieży aktywnej czytelniczo. Celem sondażu było zbadanie stosunku ludzi młodych do własnej aktywności czytelniczej, preferencji gatunkowych młodych odbiorców, wpływu różnych czynników na wybór lektury oraz mody na określone tytuły. Warto zwrócić uwagę na sposób przeprowadzenia ankiety: została ona opublikowana na portalach takich jak lubimyczytac.pl, biblionetka.pl oraz przeprowadzona w dyskusyjnych grupach literackich na Facebooku: „Literatura i twórczość własna” oraz „Nie jestem statystycznym Polakiem, czytam więcej niż jedną książkę rocznie”. Badania autorki, mimo że kierowane do grupy, o której można było tylko wnosić, że lubi czytać, potwierdziły badania dotychczasowe, przeprowadzane na innych grupach (por. m.in. Zasacka Z. 2015, s. 91-108; Antczak M. 2015, s. 109-146; Borowski D. 2015, s. 147-158). Wykazały na przykład, że dziewczęta czytają

więcej i chętniej niż chłopcy, że istnieje duże zainteresowanie literaturą fantasy i zapotrzebowanie na określone tytuły. Ważne są one jednak także z innych powodów: choć nie było to zamierzonym celem rozważań, wskazują możliwości oddziaływania na kulturę czytelniczną młodego pokolenia także poprzez internet i portale społecznościowe. Warto zastanowić się, jak wykorzystać to medium w większym niż dotychczas stopniu dla kształtowania kultury czytelniczej ludzi młodych.

Prezentowany tom studiów stanowi spójną i zamkniętą całość. Wnosi wiele w kwestię sposobów pobudzania i kształtowania kultury czytelniczej młodego pokolenia Polaków oraz podkreśla rolę, jaką w tej materii mają do odegrania biblioteki i bibliotekarze. Zainteresowani problemem znajdą tu cenne informacje na temat zainteresowań czytelnicznych dzieci i młodzieży, ważne dla gromadzenia księgozbioru wskazówki, wiedzę na temat aranżowania przestrzeni bibliotecznej oraz inspirujące przykłady działań, pobudzające do refleksji nad prowadzeniem współpracy z niedoroślą czytelnikiem.

dr hab. Jolanta Fiszbak
Zakład Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej
Uniwersytetu Łódzkiego

Bibliografia

- Antczak M. (2015), *Kultura czytelnicza piątoklasistów szkół łódzkich w świetle badań własnych* [w:] Antczak M. [et al.] (red.) *Biblioteki i książki w życiu nastolatków*, Warszawa, Wydawnictwo SBP; Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 109-146.
- Borowski D. (2015), *Czytają czy nie? O preferencjach czytelnicznych krakowskich nastolatków* [w:] Antczak M. [et al.] (red.) *Biblioteki i książki w życiu nastolatków*, Warszawa, Wydawnictwo SBP; Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 147-158.
- Zasacka Z. (2015), *Książki na papierze i ekranie w życiu codziennym nastolatków* [w:] Antczak M. [et al.] (red.) *Biblioteki i książki w życiu nastolatków*, Warszawa, Wydawnictwo SBP; Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 91-108.

Część I

**Instytucje w krzewieniu
kultury czytelniczej
dzieci i młodzieży**

Institutional inculcating
the reading culture
in children and youth

Grażyna Lewandowicz-Nosal (dr)

Biblioteka Narodowa

e-mail: g.lewandowicz@bn.org.pl

„Od Dekretu do Priorytetu”. Współpraca bibliotek publicznych z bibliotekami szkolnymi w aktach prawnych z lat 1946-2015

“From the Decree to Priority”. The cooperation of public and school libraries in the official acts (1946-2015)

Grażyna Lewandowicz-Nosal – doktor, pracuje w Instytucie Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej. Specjalista w zakresie bibliotek publicznych dla dzieci, literatury dla dzieci i młodzieży. Członek Polskiej Sekcji IBBY, kolegium redakcyjnego „Guliwera. Czasopisma o książce dla dziecka” i „Poradnika Bibliotekarza”. Juror ogólnopolskiej nagrody literackiej im. K. Makuszyńskiego.

Wybrane publikacje: *Biblioteki publiczne dla dzieci w Polsce. Raport z badań* (2003); *Biblioteki publiczne dla dzieci. Wczoraj i dziś. Poradnik* (2008); *Dzieci, Młodzież – Internet – Biblioteka. Wytyczne IFLA Sekcji Bibliotek dla Dzieci i Młodzieży* (2009); *Książki dla najmłodszych. Od zera do trzech. Poradnik* (2011); *Od czterech do sześciu. Książki dla przedszkolaka* (2012); *Biblioteki publiczne dla dzieci w Polsce. Raport z badań* (2013); *Warto mieć w bibliotece: Książki dla dzieci 2010-2014. Katalog* (2015).

Abstrakt

Celem autorki jest przedstawienie zasad i form współpracy między dwoma typami bibliotek: bibliotek publicznych ze szczególnym uwzględnieniem bibliotek dla dzieci i bibliotek szkolnych. Obligatoryjność współpracy została odnotowana w oficjalnych dokumentach legislacyjnych (ustawach, zarządzeniach, wytycznych, wskazówkach itp.). W artykule podjęto

próbę odpowiedzi na pytanie, czy możliwe jest wyznaczenie nowych obszarów współpracy poza tymi, które już zostały zdefiniowane i opisane, a w konsekwencji – czy potrzebne są nowe skodyfikowane zasady współpracy.

Abstract

The aim of the publication is to present the principles and forms of cooperation between the two types of libraries: public libraries with particular emphasis on libraries for children with school libraries stored in the official documents of government (laws, ordinances, guidelines, instructions, etc.). An attempt is made to answer the question whether it is possible to designate new areas of cooperation beyond those that have already been defined and described, and consequently the need for new codified rules of cooperation.

Thomas Merton pisał, że nikt nie jest samotną wyspą, wszyscy funkcjonujemy w mniejszych lub większych grupach (Merton T. 2000). Kontakty z innymi wymuszają na nas konieczność współpracy, współdziałania. Ta zasada dotyczy nie tylko osób indywidualnych, lecz także instytucji. Same terminy „współpraca” i „współdziałanie” według definicji zamieszczonych w *Słowniku języka polskiego PWN* mają następujące znaczenia: „działalność prowadzona wspólnie przez jakieś osoby, instytucje lub państwa”, „działać wspólnie z kim”, „przyczynić się do czegoś razem z innymi czynnikami” (*Współpraca* [online]).

W artykule zostanie podjęta próba przedstawienia tego, jak w oficjalnych dokumentach legislacyjnych określano [lub: regulowano] sprawę współpracy między bibliotekami publicznymi a szkolnymi, jakie obejmowała ona obszary i poziomy. Pod uwagę wzięto zbiór takich dokumentów, jak: ustawy, rozporządzenia, wytyczne, wskazówki, pisma ministerialne. Analizowany materiał obejmuje lata 1946-2015, od tytułowego Dekretu o bibliotekach, którego siedemdziesiątą rocznicę uchwalenia obchodziliśmy w 2016 roku, do bardzo aktualnego Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z października 2015 roku.

Najbardziej ogólne zapisy figurują w trzech podstawowych dokumentach: 1) wspomnianym już Dekrecie z 1946 roku, 2) ustawie o bibliotekach z 1968 roku oraz 3) ponownie w ustawie o bibliotekach z 1997 roku. Kolejny poziom to wytyczne działalności bibliotek publicznych dla dzieci, a ostatni – zasady i wytyczne dotyczące samej idei współpracy. W omawianym okresie dwukrotnie opublikowano tego typu dokumenty. Ponieważ współdziałanie instytucji bibliotecznych nie jest specyfiką wyłącznie polską, to jako uzupełnienie rozważań przypomniano również zalecenia zawarte w wytycznych IFLA.

1. Ustawy – poziom ogólny

1.1. Dekret z dnia 17 kwietnia 1946 roku o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi (Dz. U., nr 26, poz. 163)

Siedemdziesiąt lat temu w Dekrecie określono trzy poziomy współpracy:

- między bibliotekami publicznymi w ramach jednej sieci: *Minister Oświaty ustalać będzie sieć bibliotek publicznych i wydawać będzie ogólne wytyczne co do organizacji i działalności tych bibliotek oraz ich współpracy* (art. 3);
- między bibliotekami publicznymi a innymi bibliotekami: *Biblioteki gminne współpracują ze wszystkimi działającymi na obszarze danej gminy bibliotekami oraz z instytucjami służącymi upowszechnianiu kultury* (art. 9.2);
- między gminnymi bibliotekami publicznymi a innymi instytucjami z zaznaczeniem, że są to instytucje służące upowszechnianiu kultury; nie były to zatem jakiegokolwiek, dowolne instytucje; biblioteki szukały partnerów w obrębie instytucji pokrewnych (art. 9.2).

1.2. Ustawa z dnia 9 kwietnia 1968 roku o bibliotekach (Dz. U., nr 12, poz. 63)

W ustawie zapisano: *Do zadań bibliotek może ponadto należeć: współudział w organizowaniu działalności społecznej służącej rozwojowi czytelnictwa* (art. 4.2, pkt 2). W taki sposób określono obszar współdziałania jako działalność służącą rozwojowi czytelnictwa. Biblioteki należące do ogólnokrajowej sieci bibliotecznej¹ zostały zobowiązane *do współdziałania w zakresie gromadzenia, przechowywania, opracowywania i udostępniania zbiorów, sporządzania i rozpowszechniania informacji bibliograficznych i dokumentacyjnych, w działalności naukowo-badawczej oraz w kształceniu i doskonaleniu zawodowym pracowników bibliotek* (art. 12.4).

W ustawie sprecyzowano główne podmioty i partnerów bibliotek, zaliczając do nich szkoły, placówki kulturalno-oświatowe, inne instytucje oraz organizacje społeczne i spółdzielcze *Biblioteki publiczne miejskich i gromadzkich rad*

¹ Do bibliotek ogólnokrajowej sieci zaliczono: „Biblioteki ogólnokrajowej sieci bibliotecznej ze względu na swe zadania dzielą się na: naukowe, fachowe, szkolne, pedagogiczne, publiczne oraz inne” (art. 13.1).

*narodowych oraz rad narodowych osiedli wykonują na obszarze ich działania zadania określone w art. 26, współdziałając ze szkołami, placówkami kulturalno-oświatowymi i innymi instytucjami oraz z organizacjami społecznymi i społecznymi (art. 27, pkt. 4). Wspomniany art. 26 dotyczył organizacji biblioteki publicznej i stanowił: *Biblioteki publiczne prowadzą wypożyczalnie i czytelnie zaopatrzone w księgozbiór podręczny, czasopisma i pomoce słuchowo-wzrokowe (art. 26.1) i dalej [...] w zależności od potrzeb biblioteki publiczne prowadzą filie biblioteczne, biblioteki objazdowe i punkty biblioteczne oraz stosują inne formy udostępniania materiałów bibliotecznych, uwzględniając szczególnie potrzeby czytelników dzieci i młodzieży (art. 26.2) (Zarzębski T. 1989, s. 8).**

W ustawie z 1968 roku termin „współpraca” zastąpiono słowem „współdziałanie”. Rozszerzono jednocześnie listę instytucji i organizacji, z którymi mogły kooperować biblioteki publiczne w celu wykonywania swoich zadań. Do szkół i placówek kulturalno-oświatowych dołączono inne instytucje (spoza służących upowszechnianiu kultury), oraz, co było nowością, organizacje społeczne i społeczne, poszerzając w znaczny sposób listę potencjalnych partnerów.

1.3. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach (Dz.U. 1997, nr 85, poz. 539)

Ostatnia uchwalona ustawa o bibliotekach zobowiązała biblioteki wchodzące w skład sieci bibliotecznej do współdziałania w następujących obszarach:

- 1) gromadzenia, opracowywania, przechowywania i udostępniania zbiorów;
- 2) sporządzania i rozpowszechniania informacji bibliograficznych i dokumentacyjnych;
- 3) działalności naukowo-badawczej oraz doskonalenia i doskonalenia zawodowego pracowników bibliotek;
- 4) wymiany oraz przekazywania materiałów bibliotecznych i informacji (art. 27.5).

Ponieważ według ustawy z 1997 roku sieć biblioteczną stanowią biblioteki publiczne, zawężono w niej liczbę podmiotów i partnerów kooperacji, zachowano też słowo „współdziałanie”.